

Franc Poklar (1919–2021)

V noči na “svete tri kralje” je Franc Poklar iz Podgraj pri Ilirski Bistrici, neutruden zanesenjak in ljubiteljski raziskovalec preteklosti domačega kraja in njegove širše okolice ter dober prijatelj slovenske arheologije, odšel na svoj zadnji počitek.

Rojen je bil v veliki družini kot prvi od desetih otrok na majhni kmetiji Matevžovih v Podgrajah pri Ilirski Bistrici 19. 2. 1919. Štiri razrede osnovne šole je končal v vasi. S pomočjo strica z Reke je bil preko rapalske meje pretihotapljen na vlak za v Ljubljano. Triletno bivanje v Ljubljani ni prineslo dokončanja uradnega šolanja, zato se je vrnil domov in potem vpisal na klasično gimnazijo na Reki, kjer je med drugo svetovno vojno tudi maturiral. V partizanskem gibanju je postal delegat in novinar pri štabu 13. brigade ter opravljal tudi delo učitelja. Po vojni se je najprej zaposlil v Zabičah v bližini domačega kraja, nato pa v Ilirski Bistrici in Vipavi. Ob delu je na Pravni fakulteti v Ljubljani diplomiral iz prava. Upokojitev je pričakal leta 1978 v podjetju Jadran iz Sežane.

Za daljno preteklost se je zanimal od mladih nog in to prenašal tudi na šolsko mladino. Delo učitelja, ki ga je občasno opravljal že med drugo svetovno vojno, je nadaljeval tudi v osemdesetih in devetdesetih letih, ko je učence in učitelje osnovnih šol v občini Ilirska Bistrica, predvsem bližnje osnovne šole Podgora Kuteževo, skupaj s šolnikom Vojkom Čeligojem seznanjal z bogato zgodovino. Arheološka preteklost je bila z obzidji gradišč, ruševinami stavb, gomilami in planimi grobišči močno prisotna, vendar željnemu bralcu v strokovni literaturi težko dostopna. Tako je učence vodil na ogled najpomembnejših gradišč, kot so Javor pri Dolnjem Zemonu, Gradišče in Stražica nad Trnovim v Ilirski Bistrici, Sv. Ahac

nad Jasenom in Sv. Katarina nad Jelšanami, ter na ta način pionirsko opravljal pomembno pedagoško poslanstvo.

Po upokojitvi je bil njegov vsakdan še posebej zapolnjen s predanim raziskovanjem preteklosti širšega ilirskobistriškega prostora.

Sistematično je hodil po gradiščih in drugih zgodovinsko pomembnih krajih v občini Ilirska Bistrica. Pri tem je skrbno skiciral in opisoval ter svoje vtise in sklepe objavljaval v lokalnem glasilu Kočanski vestnik, v obeh publikacijah Društva za krajevno zgodovino in kulturo Ilirska Bistrica, katerega dolgoletni član je bil, to je v domoznanskem zborniku Bistriški zapisi in v monografski zbirki Ilirske teme, ter v občinskem glasilu Bistriški odmevi. Objavljaval je tudi v Numizmatičnem listu, glasilu Primorskega numizmatičnega društva Ilirska Bistrica, katerega ustanovitveni član je bil od 27. 1. 1973. Bil je tudi njegov dolgoletni podpredsednik in častni član. Kot vnet numizmatik in ugleden član društva je svoje znanje na društvenih sestankih in na terenskih obhodih prenašal na mlajše rodove.

V prvih objavah, predvsem v Kočanskem vestniku, je uporabljal psevdonim F. M. (Frane Matevžov), ker je menil, da s svojimi znanimi začetnicami ne bo dobro sprejet pri domačinih, “*ker vse, kar je domače, pogosto nima prave vrednosti*”. Ta bojazen ni imela nikakršne podlage, prav nasprotno, njegove objave so bile povzete v domači strokovni in omenjene tudi v tuji literaturi.

Raziskovanja se je lotil s terenskimi obiski arheoloških najdišč in pri nekaterih mu je uspelo pridobiti tudi do takrat neznane topografske podatke, včasih celo kakšen predmet.

Prvih stikov z arheološko stroko se spominja profesor Mitja Guštin: “*Od razstave o Keltih na*

ozemlju Jugoslavije v Cankarjevem domu 1983 je iskal stik z nami arheologi in si prizadeval, da bi se arheološka stroka končno lotila njemu tako ljubih gradišč, da bi poiskala sledove prazgodovinskih in rimskih poti in spisala zakrito zgodovino njemu ljubega domačega kraja. Srce pravnika je bilo ves njegov vek za starejšo zgodovino, za drobne arheološke najdbe in nasipe prazgodovinskih gradišč v zaledju Kvarnerskega zaliva. Prepričan sem, da mu bo podgrajska zemlja po tolikih korakih na kamnitih nasipih Ahaca, Sv. Katarine idr. še posebej naklonjena.”

Mnogo pozneje, pozimi 2003, sem kot ljubitelj zgodovine domačega kraja v knjižnici Makse Samsa v Ilirski Bistrici pristopil k predavatelju g. Francu Poklarju in se mu zahvalil za zanosno predstavitev njemu tako priljubljene teme o 500-letni prisotnosti antičnega Rima na našem območju. Pri tem je še posebej podčrtal svojo teorijo o morebitni umestitvi glavnega japonskega mesta Metula prav tu, na eno od gradišč v okolici Ilirske Bistrice. Od takrat pa vse do njegovih zadnjih dni sta se najino sodelovanje in prijateljstvo tako prepletli in poglobili, da sem tudi z njegovo pomočjo v zrelih letih spremenil poklic in strojništvo zamenjal z arheologijo.

Za Franca lahko rečem, da je svoje znanje z veseljem razdajal vsakemu poslušalcu, ki je hotel le malo prisluhniti njegovim zanimivim ugotovitvam. Kot izreden poznavalec italijanskega in latinskega jezika mi je nekoč omenil: *“Ne moremo več dovoliti, da bi morali naši otroci o zgodovini lastnega kraja izvedeti iz drugih (tujih) virov, tako kot sem to moral jaz iz italijanskih in latinskih. Pa prav nič jih ne sme biti sram povedati, od kod so doma, ker mi imamo pokazati zgodovinske ostanke, starejše od začetkov marsikaterega danes velikega mesta.”*

Čeprav je na začetku prehodil “trnovo pot in oral ledino” novih spoznanj, je s svojim vztrajnim in neomajnim delom dosegal prepoznavnost “izgubljene doline”, v kateri je živel, in jo pomagal umestiti na zemljevid pomembnih arheoloških najdišč iz časa prazgodovine, rimske dobe in mlajših obdobj.

Pri raziskovanju domače preteklosti je navezal stike s številnimi domačimi in tujimi strokovnjaki iz ustanov, kot so Območna enota Nova Gorica Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU in Narodni muzej Slovenije v Ljubljani, Pokrajinski muzej v Kopru, Fakulteta za humanistične študije Univerze na Primorskem v Kopru in Notranjski muzej v Postojni, v tujini pa Arheološki muzej Istre v Pulju, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja na Reki, Društvo za povjesnicu Klana, Komisija za staro zgodovino in arheološko topografijo pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu ter Slovensko zamejsko numizmatično društvo “J. V. Valvasor” na Opčinah.

Za predanost arheologiji in prispevek k njeni popularizaciji na širšem območju Ilirske Bistrice mu je Slovensko arheološko društvo 28. 6. 2001 podelilo posebno priznanje, na katero je bil neizmerno ponosen. Postavil ga je na posebno mesto v svojem domu, da je bilo vidno vsem obiskovalcem. Tudi lokalna skupnost mu je leta 2009 podelila zlato plaketo občine Ilirska Bistrica za trud in prizadevanja za boljšo prihodnost in razvoj domače občine. To priznanje mu je prav tako veliko pomenilo, saj je sam rekel: *“Ker sem ga prejel od sokrajanov, ki so prepoznali moje delo.”* Ob častitljivem 100-letnem jubileju je omenil, da še ni dokončal dela z objavo o domači vasi, saj je pomembno ljudem predstaviti pomen hriba, na katerem stoji cerkev: *“Iz prazgodovinskega gradišča in rimske postojanke se je razvila naselbina z imenom Podgraje, ki bi pomenilo vas pod gradjem, gradom. To moram še raziskati in dokončati celotno sliko. Pod cerkvijo so kopali tudi arheologi. Upam, da mi bo to še uspelo.”*

Ko sva se naslednje leto, to je leta 2020, dva dni pred njegovim zadnjim rojstnim dnevom po telefonu dogovarjala o obisku, sem omenil, da pridem s kolegoma iz stroke Mitjo Guštinom in Draganom Božičem, na kar mi je odgovoril, da rajši vidi nas kot pa “svete tri kralje”.

Nenad SMAJILA